

בחינת התוקף של הליך האיתור של תלמידים מחוננים בישראל באמצעות מדדי הישג לימודיים¹

יואל רפ, המרכז הארצי לבחינות ולהערכה

דוד מעגן, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

ענבל שני, אוניברסיטת חיפה

תקציר

המחקר הנוכחי בחן את התוקף של הליך האיתור התלמידים המחוננים בישראל באמצעות בדיקת הקשר בין איתור תלמידים כמחוננים או כמצטיינים בכיתות היסוד לבין הישגיהם הלימודיים בהמשך דרכם במערכת החינוך. קשר זה נבחן בשני כיוונים משלימים: בניתוח פרוספקטיבי, שהתבסס על 19 שנתונים של תלמידים שנבחנו בשלב ב של הליך האיתור בשנים 1995–2013 ובהם 6,000–17,000 נבחנים בכל שנתון, נבדקו הישגי הנבחנים במבחנים ארציים רחבי היקף. בניתוח רטרוספקטיבי נכללו כלל התלמידים מבתי הספר דוברי העברית שהישגיהם היו בחמשת האחוזים העליונים במבחנים המערכתיים שנבדקו, ונבדק עד כמה הם אותרו בילדותם כמחוננים או כמצטיינים.

המחקר מעלה תמונה מורכבת: מצד אחד נרשם קשר עקבי חיובי בין איתור מוקדם של תלמידים כמחוננים או כמצטיינים לבין סיכוייהם להיכלל בהמשך בקבוצת התלמידים בעלי ההישגים הגבוהים ביותר במבחנים המערכתיים, ובכיוון ההפוך, בין הצטיינות במבחני ההישגים לבין איתור מוקדם כילדים מחוננים או מצטיינים. ברם, החפיפה בין איתור מוקדם לבין הצטיינות עתידית בלימודים הייתה חלקית. שיעור התלמידים שאותרו בילדותם כמחוננים וכמצטיינים ובהמשך נמצאו בין המובילים בהישגיהם במבחנים המערכתיים, היה נמוך מן המצופה, וכן נמצא כי תלמידים רבים שהצטיינו במדדי ההישג לא אותרו בילדותם כמחוננים או כמצטיינים.

הדיון בממצאים מצביע על מגבלות אפשריות בתוקף הליך האיתור ומדגיש את מורכבות מושג המחוננות ואת השפעתם של גורמים התפתחותיים, סביבתיים, רגשיים ומוטיבציוניים על מימוש הפוטנציאל האינטלקטואלי של ילדים מחוננים. כמו כן, הממצאים מעלים שאלות באשר לקריטריונים שבעזרתם כדאי להעריך מימוש מחוננות לאורך זמן ובאשר למדדים המתאימים לבחינת הצלחתם של הליכי איתור וטיפוח של תלמידים בעלי יכולות גבוהות במערכת החינוך.

¹ מחקר משותף ללמ"ס, למאל"ו ולאוניברסיטת חיפה. המחקר מתבסס במאגרי הנתונים של הלמ"ס.